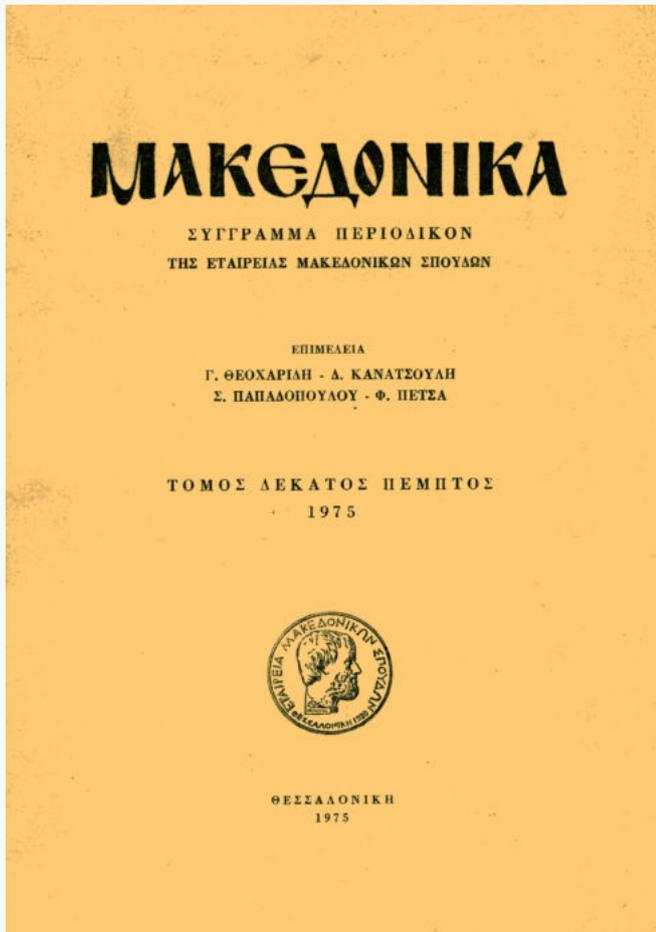

Μακεδονικά

Τόμ. 15, Αρ. 1 (1975)

Ε. Γκούμα, Λιβάδι, Γεωγραφία Ιστορική
Λαογραφική Επισκόπησις, Λιβάδι 1973, σελ. 220
και Ίω. Συνεφάκη, Λιβάδι, η πατρίδα του Γεωργάκη
Ολυμπίου

Αθ. Αγγελόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.620](https://doi.org/10.12681/makedonika.620)

Copyright © 2014, Αθ. Αγγελόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αγγελόπουλος Α. (1975). Ε. Γκούμα, Λιβάδι, Γεωγραφία Ιστορική Λαογραφική Επισκόπησις, Λιβάδι 1973, σελ. 220 και Ίω. Συνεφάκη, Λιβάδι, η πατρίδα του Γεωργάκη Ολυμπίου. *Μακεδονικά*, 15(1), 401–406.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.620>

ρωθή εις τὸ κεφάλαιον τῆς οὐσιαστικῆς συμβολῆς τῆς εις τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς παπικῆς προπαγάνδας. Ἀσφαλῶς, σχετικὸν ὑλικὸν θὰ ὑπάρχῃ εις τὰ ἄρχεια τῆς Congregationis de Propaganda Fidei τοῦ Βατικανοῦ. Ὅπως ὁποῖτε, εἰς τὸ περιθώριον τῆς ὅλης φιλολογικῆς αὐτῆς ἐργασίας γίνονται γενικότεραι νύξεις περὶ τῆς προσφορᾶς τῆς Σχολῆς εἰς τὴν σελίδα αὐτὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς ἐλληνικῆς διασπορᾶς, ὅπως ἀντιθέτως καὶ περὶ τῶν ἀδυναμιῶν τῆς πρὸς τὸν τελικὸν σκοπὸν ὑπάρξεώς της (βλ. σχετικῶς εἰς σ. 66-67, 90-91, 136, 196-200, 216-220, 240-246, 249, 317).

Βεβαίως, τοῦτο τὸ κενὸν οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον μειώνει τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλίου, ἀπλῶς ἀποκαλύπτει τὴν μονόπλευρον, τὴν αὐστηρῶς φιλολογικὴν, θεώρησιν τῆς Φλαγγινείου καὶ δίδει τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸν ἴδιον τὸν συγγραφεὴ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ καὶ τὴν ἄλλην ὄψιν τῆς Φλαγγινείου, αὐτὴν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Φλαγγίνης διέθεσε τὴν τεραστίαν περιουσίαν αὐτοῦ, ὥστε ἡ σχολὴ τῶν ὀνειρῶν νὰ καταστῇ προπύργιον καὶ πνευματικὸς φάρος τῆς ἐλληνικῆς ὀρθοδοξίας τῆς Διασπορᾶς, ὅπως καὶ πράγματι ὑπῆρξεν ἡ Φλαγγίνιος. Πάντως, ἡ φιλολογικὴ καὶ ἡ ἐν γένει προσφορὰ τῆς Φλαγγινείου εἰς τὴν νεοελληνικὴν ἐκπαιδευσίαν, ὅπως τόσον ὥρατα ἀναπτύσσεται εἰς τὴν διατριβὴν, ἀποτελεῖ ἀντιπροσωπευτικὴν ἐκφρασίαν τῆς συμβολῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἐκπαιδεύσιν τοῦ νεωτέρου ἐλληνισμοῦ κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας τόσον μεταξύ τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων ὅσον καὶ μεταξύ τῶν Ἑλλήνων τῆς Διασπορᾶς.

Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου

ΑΘ. ΑΙΓΕΛΟΠΟΛΙΟΣ

Ε. Γ κ ο ὄ μ α, Λιβάδι, Γεωγραφία Ἱστορικῆ Λαογραφικῆ Ἐπισκόπησης, Λιβάδι 1973, σελ. 220 καὶ Ἰ ω. Σ υ ν ε φ ᾶ κ η, Λιβάδι, ἡ πατριὰ τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου, Κατερίνη 1973, σελ. 136.

Ὁ Κολινδρός, τὸ Λιτόχωρο, τὸ Λιβάδι καὶ ὁ Κοκκινόπλος συνιστοῦν ἐπὶ αἰῶνας τὰ βασικὰ κέντρα τῆς ἐλληνοφάνου καὶ βλαχοφάνου ρωμηοσύνης εἰς τὰς ὄρσειράς Ὀλύμπου-Πιερίων. Ἡ ἐθνικὴ, ἡ ἐκκλησιαστικὴ, ἡ ἐκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικοεμπορικὴ δραστηριότης τῶν κέντρων τούτων, ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ, ἀποτελοῦν εἰστέτι παρθένον γενικὸς ἑδαφος διὰ τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν.

Ἡ διαπίστωσις αὐτῆ προκαλεῖ δικαιολογημένην συγκίνησιν, κάθε φορὰ πού βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος μελέται καὶ ἄρθρα, τὰ ὅποια ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐρχονται νὰ διαφωτίσουν πτυχὰς τοῦ παρελθόντος τῆς καρδίας αὐτῆς τῆς ἐλληνικῆς γῆς. Αἱ ὑπὸ παρουσίαν μελέται ἀναμφιβόλως ἐκφράζουν θετικὴν συμβολὴν εἰς τὴν περαιτέρω ἐνθάρρυνσιν δι' οὐσιαστικὰς ἐρεῦνας περὶ τοῦ παρελθόντος τῆς κοιτίδος αὐτῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ Ὀλύμπου-Πιερίων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ προσφάτου παρελθόντος.

Τὰ ἔργα τῶν κ.κ. Γκούμα-Συνεφάκη δὲν ἐπιδιώκουν εἰδικούς ἐπιστημονικούς στόχους, ἀποβλέπουν κυρίως, ὅπως γράφει ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν, «στὴν συγκέντρωσιν καὶ τὴν καταγραφή τῶν ἱστορικῶν στοιχείων, πού ἦταν διάσπαρτα σὲ διάφορα βιβλία, περιοδικὰ, τίς ἐνθυμίσεις καὶ παραδόσεις, κάθε εὑρημα, τὸ ὁποῖο θὰ φώτιζε τὴν ἱστορία τοῦ Λιβადίου, τὴν πνευματικὴ καὶ θρησκευτικὴ ζωὴ του, κάθε τι, πού συνδέεται μὲ τὸ λαϊκὸ πολιτισμὸ τοῦ νὰ βρεθῇ συγκεντρωμένον καὶ διασωθῇ μὲ τὴν εὐχὴ σύντομα νὰ συμπληρωθῇ ἀπὸ ἄλλο ἐρευνητῆ» (σ. 5, τοῦ κ. Γκούμα). Οὕτω, ἄγνωστον μέχρι πρό τινας ὑλικόν, ἐγκαιτεσπαρμένον εἰς τὸ Λιβάδι καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ, εὐρίσκεται πλέον ἀποτεθησαυρισμένον εἰς τὰ οὐο ἀλληλοσυμπληρούμενα αὐτὰ ἔργα, τὰ ὅποια εἰς τὸ ἐξῆς θὰ ἐπέχουν ἕσιν ἐμμέσων πηγῶν διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ παρελθόντος τοῦ Λιβადίου καὶ τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου.

Οἱ ἐν λόγῳ συγγραφεῖς ἀναφέρονται κατὰ σειρὰν εἰς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν, τὴν οἰ-

κονομικήν ζώην, τήν αυτοδιοίκησιν, τὰ ἄρματολίκια, τήν ληστοκρατίαν καί τήν προσφοράν τοῦ Λιβადίου εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἐθνους, ὡς καί εἰς τὸν ρόλον τῆς παιδείας καί τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ· τέλος, εἰς τήν σύγχρονον ζώην τοῦ Λιβადίου.

Δὲν πρόκειται νὰ ἀσχοληθῶ ἐδῶ μὲ τὰς περιγραφάς καί τὰ στοιχεῖα περὶ τῆς συγχρόνου ζωῆς τοῦ Λιβადίου. Θὰ ἐπιμείνω κυρίως εἰς γενικώτερα καί ἐθνικῆς σημασίας θέματα τῆς περιόδου τῆς τουρκοκρατίας, συνδεδόμενα μὲ τὸ Λιβάδι καί τὴν περιοχὴν Ὀλύμπου, καί δὴ πρῶτον εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ρουμανικῆς διεισδύσεως εἰς τὸ Λιβάδι κατὰ τὴν περίοδον τῶν ξένων προπαγανδῶν ἐν Μακεδονίᾳ (1870-1912), ἐν σχέσει καί μὲ τὴν πνευματικὴν προσφορὰν τοῦ Λιβადίου διὰ τὴν προβολὴν τῆς ἑλληνικῆς κληρονομίας καί ιδέας ἀνά τὴν Μακεδονίαν καί τὴν Βαλκανικὴν καί δεῦτερον εἰς τὴν τοπικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἰστορίαν.

Ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα, ὡς γνωστόν, εἶχε θέσει στόχον, τὸ δεύτερον ἡμῶν τοῦ 19ου αἰῶνος μέχρι τῶν βαλκανικῶν πολέμων, τὸν προσηλυτισμὸν εἰς τὴν ρουμανικὴν ιδεῶν τῶν βλαχομένων ἑλληνικῶν κοινοτήτων ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν, Ἡπειρον καί Θεσσαλίαν. Ὁ Γκούμας μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὸ Λιβάδι, «ἡ μεγαλύτερα καί ἀνορθοῦσα Κουτσοβλαχικὴ κοινότης τῆς Θεσσαλίας ὑπῆρξε φυσικὰ ὁ στόχος τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας» (σ. 157-158) καί ἐπιλέγει: «Τὸ 1896, ἐνεφανίσθη ἕνας ἀντιπρόσωπος τοῦ Μαργαρίτη ἀπὸ τὰ Γρεβενά, καί ἐξεδήλωσε τὰς προθέσεις του εἰς τὸ καφενεῖον. Ὅταν ἐπληροφορήθησαν τοῦτο οἱ Δημογέροντες καί οἱ κάτοικοι τὸν ἀπεδοκίμασαν καί τὸν εἰδοποίησαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν κοινότητα. Ἡ ἐθνικὴ αὐτὴ στάσις τῶν κατοίκων τὸν ἀπογοήτευσε καί παρὰ τὰς παρακλήσεις του νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ νὰ διανοκτερεύσῃ εἰς τὸ Λιβάδι, οὐδέ τις ἐδέχθη τὴν παράκλησίν του καί ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἐλασσόνα» (αὐτόθι).

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πρέπει νὰ διορθώσω ὅτι τὸ ἀνωτέρω γεγονός ἔλαβε χώραν ὄχι τὸ 1896, ἀλλὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1892, ὅποτε ἤρχισαν αἱ πρῶται σοβαραὶ κρούσεις διεισδύσεως τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας εἰς τὸν Ὀλύμπου, συμφῶνως πρὸς μαρτυρίας τοῦ ἐπισκόπου Πέτρας Θεοκλήτου (1885-1896) καί τὸν δημογερόντων Λιβადίου¹. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον, ὁ πράκτωρ τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας δὲν ἦλθεν εἰς Λιβάδι αὐτόκλητος, ἀλλὰ κατόπιν προσκλήσεως Λιβადιωτῶν τινῶν, τοὺς ὁποίους μάλιστα ὁ ἐν λόγῳ ἐπίσκοπος μνημονεύει κατ' ὄνομα². Ἐπὶ τῇ βάσει, λοιπόν, τῶν ὑπ' ὄψει ἡμῶν πηγῶν, οὐδεμίαν γεννᾶται ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ συμβάντος καί τοῦ οἰκτροῦ ἀποτελέσματος τούτου διὰ τὴν ρουμανικὴν προπαγάνδα, προβληματικὴ πάντως παραμένει ἡ μεταβίβασις τῆς εὐθύνης προσκλήσεως τοῦ πράκτορος εἰς τοὺς Λιβადίτας Κωνσταντῖνον Χατζηγάγαν, Ἀνωτάσιον Χατζηζωγίδην, Κωνσταντῖνον Παπαγεωργίου, Νικόλαον Βέλλαν, Κωνσταντῖνον Κίτζαν, Ζιῶγην Νικολάκην Δήμου καί Τασιούλην Κυραναστάση³, διότι τινὲς τουλάχιστον ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξαν ἀξιόλογοι καί σοβαροὶ νοικοκυραῖοι τοῦ Λιβადίου, ὁ δὲ Θεοκλήτος εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δὲν διευκρινίζει τὸ ζήτημα, οὐδὲ κάμνει συγκεκριμένον ἐπιμερισμὸν εὐθυνῶν, τοσοῦτον μάλιστα καθ' ὅσον προὔπηρξε διαμάχη μεταξὺ τῶν ἐπὶ σχολικῶν καί οἰκονομικῶν ζητημάτων⁴.

1. Ἄ Θ. Ἄ γ γ ε λ ο π ο ὄ λ ο υ, Ἡ Συμβολὴ τῆς Ἐπισκοπῆς Πέτρας εἰς τὰ ἐθνικὰ καί ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου (1890-1896), «Μακεδονικῶς», τ. 14 (1974), σ. 68-69.

2. Αὐτόθι.

3. Αὐτόθι.

4. Ὅφειλω διὰ λόγους ὀρθῆς ἐκτιμήσεως τῆς ἐρίδος μεταξὺ τῶν ἐν λόγῳ Λιβადιωτῶν καί τοῦ ἐπισκόπου Πέτρας Θεοκλήτου νὰ προσθέσω ἐδῶ ὅτι τὰ αὐτὰ πρόσωπα τόσον κατὰ

Ἡ μεταξύ ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοινοτικῶν παραγόντων ἔρις, ἀνεπίτρεπτος ἔθνηκῶς κατ' ἐκείνην τὴν κρίσιμον περίοδον, βαρύνει ὅλα τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη, διότι αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἔριδα προσεπάθησαν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὰ ὄργανα τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας,

τὸ 1892 ὅσον καὶ κατὰ τὸ 1895 παρέσχον πράγματα εἰς τὸν ἐπίσκοπον διὰ τηλεγραφημάτων καὶ ἀναφορῶν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὴν μητρόπολιν Θεσσαλονίκης, ἀποβλέποντα εἰς μείωσιν τοῦ ἐπισκοπικοῦ κύρους καὶ τῆς προσωπικῆς ὑπολήψεώς του, ἄλλ' ὅτι σύσσωμον τὸ Λιβάδι διὰ τῶν ἐπισήμων αὐτῶν ἐκπροσώπων καὶ διὰ τῆς συλλογῆς πολλῶν ὑπογραφῶν ἐκ τῶν ἐπὶ κεφαλῆς παραγόντων, ἐν οἷς οἱ διαπρεπεῖς ἱατροὶ Γεώργιος Ζουζακίδης καὶ Γεώργιος Δημητριάδης καὶ οἱ πρόκριτοι Δ. Παπαγεωργίου, Ἰωάννης καὶ Κωνσταντῖνος Συνεφάκης, Ἰθανάσιος Ζουζακίδης, Α. Τσικαδέρης, Δημήτριος Βακαλίκος, Μιλτιάδης Ζουζακίδης, Ἀναστάσιος Ἰωάννου, Ἀναστάσιος Γεωργίου, Ἐλευθέριος Θεοφάνους, Νικόλαος Χατζηνικολάου, Κωνσταντῖνος Λαναράς, Κωνσταντῖνος Γεωργίου, Κωνσταντῖνος Ζουζάκης, Κ. Δαντζούλης, κ.λ., διετράνωσε τὴν ἀπόλυτον ἀντίθεσιν τοῦ πρὸς τὴν ἐλαχίστην ἐκείνην μειοψηφίαν δώδεκα ἐν συνόλῳ ἀτόμων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ μνημονευόμενοι ἐπὶ Λιβιδίται. Ἰδοῦ, τί ἐπὶ λέξει δηλώνουν οἱ ἐν τέλει Λιβιδίται εἰς ἀναφορὰν τῶν ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1892 πρὸς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Σωφρόνιον (1889-1893): «Πρὸ μηνῶν εὐαριθμοὶ κάτοικοι τῆς κομποπόλεως Βλαχολιβάδου τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας, εἰς ἣν ἀνήκομεν καὶ οἱ εὐσεβάστως ὑπογεγραμμένοι, ἀφορμὴ λαβόντες ἐκ τῆς μὴ πληρωμῆς χρηματικοῦ τινοσ εἰσφερομένου εἰς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Μονῆς Πέτρας, ἀπήυθυναν τελεσίγραφον πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα, δι' οὗ ἐκτιθέμενοι ὅτι τὰ σχολεῖά μας μένουσι κλειστά, ἐξ ὑπαιτιότητος ὀθην τοῦ ἀρχιερέως ἡμῶν μὴ ἐξαναγκάζοντες τὸν Ἠγούμενον τῆς Μονῆς νὰ καταβάλῃ τὴν καθυστερομένην ὑπὲρ τῶν σχολείων εἰσφορὰν, ἀπήτησαν ὡς αὐτοχειροτόνητοι ἀντιπρόσωποι τῆς κοινότητος τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Σεβαστοῦ ἡμῶν Ποιμενάρχου. Μετὰ λύπης λαβόντες γῶσιν τοῦ ἀπονενοημένου διαβήματος καὶ τῆς ὕβριστικῆς συμπεριφορᾶς πρὸς τὸν Ἀρχιερέα ἐνίωμ συμπολιτῶν ἡμῶν, ἀπηξιώσαμεν νὰ γνωρίσωμεν δι' ἀναφορᾶς τὰ ἑλατήρια τῶν κατὰ τὸ Ἀρχιερέως ἀδίκως καταφερομένων, βέβαιοι ὄντες ὅτι ἡ μήτηρ ἡμῶν Ἐκκλησία ἐν τῇ ἐγνωσμένῃ Αὐτῆς εὐθουκρίσιᾳ ἤθελε διαγνώσει τὴν ἐμπάθειαν καὶ τὴν στιγμιαίαν παραζάλην, τὴν ἐξωθήσασαν τοὺς περὶ ὧν πρόκειται συμπολίτας μας εἰς κατάλαλιάν κατὰ τοῦ εὐπαιδέτου, φιλομούσου καὶ ἐναρέτου ἡμῶν Ἐπισκόπου μεθ' οὗ ἐπὶ ἐπαετιᾶν διαβιούντες οὐδέποτε ἐσχομεν ἀφορμὴν παραπόνων. Πληροφωρηθέντες ὅμως βραδύτερον ὅτι παράπονα ὑπὸ τῶν ἰδίων διατυποῦνται καὶ ἐνέργεια καταβάλλονται παρὰ τῆ ἱερᾷ μητροπόλει Θεσσαλονίκῃ πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ Σεβαστοῦ ἀρχιερέως μας, καθ' οὗ καὶ ἀναφορὰ κυκλοφορεῖ, περισυλλεγομένων ὑπογραφῶν ἀπλοϊκῶν τῶν συνεπαρχιωτῶν ἡμῶν, ὑπογραφόντων, ὡς εἰθισται, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ περιεχομένου, καθῆκον ἐθεωρήσαμεν ἐπιβαλλόμενον ἡμῖν χάριν τῆς ἀληθείας καὶ λόγῳ δικαιοσύνης ν' ἀποδοκιμάσωμεν τὰς κατὰ τοῦ Ἀρχιερέως ἡμῶν ἀδίκους μομφάς, συνάμα δὲ νὰ γνωρίσωμεν τῇ Ὑμετέρᾳ Παναγιότητι ὅτι ἂν τὰ τῆς κοινότητος ἡμῶν καὶ ἰδίᾳ τὰ τῶν ἐκπαιδευτηρίων μας ἔχουσιν κακῶς, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν φιλαργίαν ἐνίων συμπολιτῶν μας καὶ τὴν ἀνάληψιν καὶ ἀδιαφορίαν συμπάσης τῆς κοινότητος, μὴ μεριμνώσης περὶ ἐξευρέσεως πόρων πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων, καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Ἀρχιερέα, εἰς ὃν πολλάκις καὶ ποικιλοτρόπως παθόντα οὐ μόνον οὐδέποτε ἤλθομεν ἀρωγοί, μὴ δ' οἰκῆμά τι ὑποδείξαντες ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς Μητρόπολις, ἀλλὰ καὶ τὴν νενομισμένην ἐπιχορήγησιν ἐπὶ ἐπαετιᾶν ὀλοκλήρῳ καθυστεροῦμεν, διότι ὁ ἀρχιερεὺς μας ἐξ ἐμφάτου κυλοκαγαθίας καὶ ἀμέτρου ἐπεικίας καὶ ἀνοχῆς δὲν ἐποίησιν τὸν χρῆσιν ἐξαναγκαστικῶν μέτρων πρὸς εἰσπραξιν ταύτης. Ταῦτα ἐξ αἰσθηματος δικαιοσύνης καὶ οὐχὶ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ἀρχιερέως ἡμῶν φέροντες εἰς γῶσιν τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος περὶ ἐπιπέμθη ὅτι οὐδεμία προσοχὴ δοθήσεται εἰς τὰς ἀδίκους κατὰ τοῦ ἀρχιε-

όπως υπογραμμίζω εις πρόσφατον δημοσίευσμά μου¹. Όποσδήποτε όμως, άσχετως τών συμφύτων άδυναμιών τής φυλής εις όλας τás κρισίμους στιγμάς επιβιώσεώς του διά μέσων τών αιώνων, «ή ρουμανική προπαγάνδα, όπως εις τόν Κοκκινόπλόν, ούτω και εις τόν Λιβάδι, άπέτυχε παταγωδώς, χάρις εις τήν καθολικήν σχεδόν αντίθεσιν του βλαχοφόνου έλληνισμού υπό τήν ύψηλην προστασίαν τής Έκκλησίας και του όργανωμένου κοινοτικού συστήματος»².

Εις τούς δύο τούτους φορεΐς θωρακίσεως τών συμφερόντων τής Ρωμηοσύνης εις τόν Λιβάδι και τήν περιοχήν Όλύμπου πρέπει νά προστεθί και ή βαθεία πνευματική παράδοσις του τόπου αυτού, ό όποιος άνέδειξε κατά τόν δεύτερον ήμισυ του 19ου αιώνος λαμπρούς εκπροσώπους και ύποστηρικτάς τής έθνικής και πνευματικής κληρονομιάς μας, όπως οί διακεκριμένοι Λιβανίται Ίαν. Χατζηκόστας, Έλευθ. Χατζηκόστας, Δημ. Ζάννας, Δημ. Κυβερνίδης, Άθ. Άστεριού, Λυσ. Χατζηκόστας, Άστ. Χατζηκόστας, Κων. Νικολαΐδης, Κλ. Νικολαΐδης, άρχαιότεροι ή σύγχρονοι αυτών, ό μητροπολίτης Άγαθάγγελος Παπαγρηγοριάδης, Άνθιμος Ιερομόναχος ό Όλυμπιώτης, ό Μητροφάνης Γρηγοράς ή διαπρέψαντες ως διδάσκαλοι του Γένους εις Λιβάδι, όπως ό έκ Τυρνόβου Ίω. Πέζαρος και Ιωάννης και Τιμόθεος Σπαρμιώτης, και κυρίως ή έμπνεύουσα ήρωϊκή μορφή ό Γεωργάκης Όλύμπιος³.

Διά τής εργασίας του κ. Γκούμα προάγεται ειδικότερον ή έρευνα τής τοπικής εκκλησιαστικής ιστορίας με έπικεντρον τόν Λιβάδι, τόν όποιον κατά τήν τελευταίαν ιστορικήν περίοδον τής επισκοπής Πέτρας ύπήρξεν ή έδρα αυτής. Άξίζει ιδιαιτέρως προσοχής ό κατάλογος επισκόπων Πέτρας από τών μέσων του 15ου αιώνος μέχρι τής καταργήσεως τής επισκοπής ταύτης τόν 1896 (σελ. 134-135), τόν όποιον παραθέτομεν έδώ συμπληρωμένον με νεότερα στοιχεία, επί τή βάσει πρόσφατου δημοσιεύματός μου περι τής επισκοπής ταύτης.

1. Συμεών κατά τόν έτος 1462
2. Σωφρόνιος κατά τόν έτος 1464
3. Άκάκιος κατά τόν έτος 1514
4. Ίερεμίας κατά τόν έτος 1633
5. Άνθιμος κατά τόν έτος 1638
6. Θεοφάνης κατά τόν έτος 1659
7. Νεόφυτος κατά τόν έτος 1674
8. Φιλόθεος κατά τόν έτος 1695
9. Νεόφυτος κατά τόν έτος 1753
10. Ίωννής...-1778⁴ (μνημονεύεται κατά τόν έτος 1767 ήδη ως επίσκοπος Πέτρας εις επιγραφήν ναού Άγίου Νικολάου Φλαμπουρίου, βλ. Γκούμα, σ. 135).
11. Άθανάσιος 1778-1794

ρέως μας μεμφιμοιρίας ανθρώπων παραλογιζομένων, διότι δέν κατέστησαν τόν Έπίσκοπον ήμων όργανον τών ίδιων συμφερόντων και φιλοδοξιών...». Βλ. ΑΜΘ., Φ. 63, 4738, σ. 1-2. Εις τήν τρίτην σελίδα τής άναφοράς παρατίθενται 37 υπογραφαί.

1. Βλ. «Μακεδονικά», τ. 14 (1974), σ. 68.
2. Αύτόθι, σ. 69.
3. Βλ. Έλ. Γκούμα, Λιβάδι, Γεωγραφική Ίστορική Λαογραφική επισκόπησις, Λιβάδι 1973, σ. 97 κ.έ. Ίω. Συνεφάκη, Λιβάδι, ή πατρίδα του Γεωργάκη Όλυμπίου, Κατερίνη 1973, σ. 37 κ.έ.

⁴ Ά θ. Ά γ γ ε λ ο π ο ύ λ ο υ, Άθανάσιος Άστεριού, «Μακεδονική Ζωή», τ. 33 (1969).

4. Ό υπό του Γκούμα μνημονευόμενος πρό του Ίωννά Άθανάσιος ως επίσκοπος Πέτρας κατά τόν 1772 (σελ. 134) είναι άνεξήγητος, άφοσ ό άκολουθών Ίωννής άποδεδειγμένος

12. Νεόφυτος 1794... (μνημονεύεται και κατά τὸ ἔτος 1799 ὡς ἐπίσκοπος Πέτρας εἰς τὸν Κώδικα Μονῆς Ὁλυμπιωτίσσης, βλ. Γκούμα, σ. 135).
13. Διονύσιος...-1854¹ (μνημονεύεται κατὰ τὸ 1847 ἢ ὡς ἐπίσκοπος Πέτρας εἰς ἐνθύμησιν Μηνολογίου Ἁγίων Ἀναργύρων Λιβαδίου. βλ. Γκούμα, σ. 135).
14. Ἀγαθάγγελος 1854-1870
15. Ἀθανάσιος 1870-1875²
16. Θεόκλητος 1885-1896³

Ἡ ἐκθεσις Γκούμα περὶ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας εἰς μερικά ἄλλα σημεῖα χρῆζει διορθώσεως ἢ καὶ συμπληρώσεως. Ὁ ὅρος «Ἐπισκοπὴ Πέτρας-Λιβαδίου», συχνάκις χρησιμοποιοῦμενος, εἶναι ἄγνωστος εἰς τὰ ἐπίσημα πατριαρχικά κείμενα. Τὸ τελευταῖον ἐπίσημον κείμενον περὶ τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης, ὁ Πατριαρχικὸς καὶ Συνοδικὸς Τόμος καταργήσεώς της, ὁμιλεῖ σαφῶς περὶ τῆς Ἀγιοτάτης Ἐπισκοπῆς Πέτρας⁴. Ἡ προσθήκη «Λιβαδίου» ἐπεβλήθη προφανῶς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπὸ τοπικοῦς κυρίως παράγοντας.

Ἀναφερόμενος ὁ συγγραφεὺς εἰς τὰ ὅρια τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας πληροφορεῖ ὅτι «εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Πέτρας Λιβαδίου ὑπήγετο ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ὁ Κοκκινοπλὸς, τὸ Πύθιον, ὁ Σπαριμὸς καὶ ὅλα τὰ χωρία τῆς Πιερίας» (σ. 134). Οὐτε μόνον τὰ μνημονεῦμενα χωρία, ἀλλ' οὔτε καὶ ὅλα τὰ χωρία τῆς Πιερίας ὑπήγοντο εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην, διότι πολλὰ ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἐξήρτωντο ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴν Κίτρους. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς καταργήσεώς της ἡ ἐπισκοπὴ Πέτρας εἶχεν εἴκοσι πέντε ἐν ὄλῳ κοινότητας, ἐκ τῶν ὁποίων μερικαὶ προσηρτήθησαν εἰς τὴν μητρόπολιν Ἐλασσώνος καὶ αἱ ὑπόλοιποι εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Κίτρους. Συγκεκριμένως, «κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου, δώδεκα χωρία, ἦτοι: «Ἅγιος Δημήτριος, Λιβάδιον, Κοκκινοπλὸς, Σέλος (σημ. Πύθιον), Τούζλιστα, Καραοῦλι, Μιτσιοῦνι, Σκαμινιά (σημ. Συκαμινέα), Πολυάνα καὶ Καρυά, τὰ ὅποια ὑπήγοντο πολιτικῶς εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Ἐλασσώνος, προσηρτήθησαν ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν μητρόπολιν Ἐλασσώνος, τὰ δὲ ὑπόλοιπα δέκα πέντε χωρία, ἦτοι: Βροντοῦ, Καρυαί, Μόρνα (σημ. Φω-

ὑπάρχει ὡς ἐπίσκοπος Πέτρας ἀπὸ τοῦ 1767 μέχρι τοῦ 1778, ἔτους τοῦ θανάτου του. Ἡ παράθεσις τοῦ Ἀθανασίου κατὰ τὸ 1772 μᾶλλον ὡς lapsus calami πρέπει νὰ ἐκληφθῇ.

1. Προηγεῖται κάποιος ἄλλος Διονύσιος κατὰ τὸ 1835 (Γ κ ο ὑ μ α, σ. 135). Μήπως πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου;

2. Εἰς τὸ δημοσίεμά μου περὶ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας, «Μακεδονικά», τ. 14 (1974), σ. 64, ὑποσ. 1, ἐσφαλμένως τοποθετῶ τὸν Ἀθανάσιον ὡς ἐπίσκοπον Πέτρας κατὰ τὴν περίοδον 1870-1885, παρασυρθεὶς ἀπὸ τὴν ἀνακριβῆ ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιγραφῆς ἄνωθεν τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ ὁμωνύμου χωρίου εἰς τὸν Ὁλυμπον. Ἀνέγνωσα «Μάιος 1877» ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «Μάιος 1871». Κατὰ τὴν περίοδον 1875-1885 βλέπομεν νὰ ἐξυπηρετῆ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας τὸν Ἐλασσώνος Κύριλλιον, ὁ ὅποιος προφασίται τῆς ταφῆς τοῦ Ἀθανασίου τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1875, ἐγκαινιάζει τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου Λιβαδίου τὴν 20 Ἰουνίου 1884 καὶ τὴν 17 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους χειροτονεῖ ἱερέα τὸν Ἀλέξιον Σιάνον εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας Τσαριτσάνης (Γ κ ο ὑ μ α, σ. 130, 135, 143).

3. Ὁ Γ κ ο ὑ μ α (σ. 135) μνημονεῖ ὡς τελευταῖον ἐπίσκοπον Πέτρας κάποιον Ἰωάννην. Πρόκειται περὶ ὄλως ἐσφαλμένης πληροφορίας. Τελευταῖος ἐπίσκοπος ὑπῆρξεν ὁ Θεόκλητος (1885-1896), ὁ ὅποιος, καταργηθείσης τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας, μετετέθη εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Κίτρους (1896-1904). βλ. «Μακεδονικά», τ. 14 (1974), σ. 64. Πρβλ. καὶ Κ ί τ ρ ο υ ς Β α ρ ὶ β α, Ἐγκόλιον ἡμερολόγιον ἔτους 1976, σ. 28, ἔνθα κατάλογος ἐπισκόπων τῆς ἐπισκοπῆς Κίτρους.

4. βλ. κείμενον τοῦ τόμου εἰς «Μακεδονικά», τ. 14 (1974), σ. 80-83.

τεινά), Μηλιά, Ζιάζακος (σημ. Λίφος), Κουντουριώτισσα, Σπί (σημ. Στουπί), Βλαχοκαλύβια (σημ. Άγιος Σπυρίδων), Καρύτσα, Μαλαθριά (σημ. Δίον), Λιτόχωρον, Λεπτοκαρυά, Σκοτίνα, Παντελεήμων και Πούρλια, τὰ ὁποῖα ὑπήγοντο πολιτικῶς εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Κατερίνης, ὑπήχθησαν ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Κίτρους»¹.

Τέλος, ἡ κατάργησις τῆς ἐπισκοπῆς δὲν ἐγένετο τὴν 10 Μαΐου 1896 (Γκούμας, σ. 135), ἀλλὰ τὴν 9 Ἰουνίου τοῦ 1896, ἡμερομηνίαν, καθ' ἣν τὸ κείμενον τοῦ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου κατεχωρήθη ἐν πρωτοτύπῳ εἰς τὸν Ἱερὸν Κώδικα τῶν Ὑπομηνημάτων, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου².

Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου

ΑΘ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ἰωάν. Κ. Βασδραβέλλη, 'Ο Φιλικός καὶ ἀγωνιστὴς Γιάννης Φαρμάκης. Ἡ ἠρωϊκὴ ἀμυνα στὴ Μολδαβία, Θεσσαλονίκη 1972, 8ον, σ. 64.

Ὁ ἐν Θεσσαλονίκη ἱστορικὸς Ι. Κ. Βασδραβέλλης, Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, γνωστὸς καὶ εἰς τὴν χώραν μας ἰδίᾳ μὲ τὴν ἐργασίαν του περὶ τοῦ ἀρματολισμοῦ εἰς τὰ Βαλκάνια (ἢ ὁποῖα ἐγνώρισε τελευταίως καὶ δευτέραν ἔκδοσιν) καὶ περὶ τῆς δράσεως τῶν Μακεδόνων εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἐξέδωκεν ἐσχάτως καὶ τὴν ἐνταῦθα παρουσιαζομένην ἐργασίαν.

Εἰς τὴν μελέτην του ὁ συγγρ., ἐπὶ τῇ βάσει ἑλληνικῶν, ρουμανικῶν, ρωσικῶν, αὐστριακῶν καὶ σερβικῶν πηγῶν, προσπαθεῖ νὰ ἐξαγάγῃ καὶ νὰ φωτίσῃ ἀγνώστους μέχρι σήμερον πλευρὰς τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ συμπατριώτου του πρὸ καὶ μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

Οἱ τίτλοι τῶν ἑξ κεφαλαίων, οἱ ὁποῖοι ἀντικατοπτρίζουν τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου, εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: 1) Τὸ ἀρματολικὸν στήν περιοχὴ τοῦ Ἀλιάκμονα, 2) Ὁ Φαρμάκης Φιλικός, 3) Ὁ Φαρμάκης στήν Μολδοβλαχία, 4) Ἀπὸ τὸ Δραγατσάνι στὰ βουνὰ τῆς Μολδαβίας, 5) Ἡ ἀντίστασις στὸ Μοναστήρι τοῦ Σέκου, 6) Μυθικὸς ἠρωϊσμός τοῦ Φαρμάκη καὶ τὸ τραγικὸ τέλος.

Ἡ μονογραφία τοῦ Ἑλληνος ἱστορικοῦ, στηριζομένη ἐπὶ πλουσίας βιβλιογραφίας εἶναι ἢ πληρεστέρα σήμερον τοιαύτη περὶ τοῦ ἐπαναστάτου Ἰωάννου Φαρμάκη, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα συνδέεται καὶ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας μας, διὰ τῆς δραστηριότητος τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξεν εἰς τὰς ρουμανικὰς χώρας καὶ διὰ τῶν σχέσεων του μετὰ τοῦ ἡγεμόνος Ἰωάννου Καρατζᾶ καὶ Τουντορ Βλαδιμηρέσκου.

Εἰς ὅτι ἀκόλουθεῖ θὰ κάμωμεν μικρὰς τινας συμπληρώσεις, αἱ ὁποῖαι δυνατόν νὰ χρησιμεύσουν εἰς τὸν συγγραφέα εἰς μίαν ἐνδεχομένην νέαν ἔκδοσιν.

Ἐκ τῆς μονογραφίας τοῦ κ. Βασδραβέλλη δὲν συνάγεται τὸ πότε ἦλθεν διὰ πρώτην φοράν εἰς τὰς ρουμανικὰς ἡγεμονίας ὁ Φαρμάκης. Ἐξ ἐνὸς ἐγγράφου σωζομένου εἰς τὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα Βουκουρεστίου βλέπομεν ὅτι εὗρίσκετο εἰς Βουκουρέστιον τὴν 17ην Ἰουλίου 1816.

Ὁ συγγρ. ἀσχολεῖται μὲ τὴν προσπάθειαν τῶν Φιλικῶν τοῦ Βουκουρεστίου, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ Φαρμάκη, διὰ νὰ προσεταιρισθοῦν τὸν Μίλος Ὁμπρένοβιτς καὶ νὰ συνεργασθοῦν μαζί των. Ἐκπληξιν ὁμως προκαλεῖ τὸ γεγονός, ὅτι δὲν ἀσχολεῖται καθόλου μὲ τὰς σχέσεις τοῦ Tudor Vladimirescu μὲ τὰ ἡγετικὰ στελεχῆ τῆς Φιλικῆς εἰς τὸ Βουκουρέστιον.

1. Αὐτόθι, σ. 77-78.

2. Αὐτόθι, σ. 73 καὶ 80.